

„ПРИ РИЛСКИЯ Манастир” - ИВАН ВАЗОВ (анализ)

Особено „странно обаяние” за Иван Вазов има Рила планина, която му „разкрива сякаш един друг свят, непознат и непристъпен”. Във въображението си той вижда *„някакви недосегаеми черни призрачни върхове, загубени в небето... Между тия върхове - един манастир (...) Св. Иван, първият ѝ заселник, ревниво я е запазил от нахлуването на световните мъгли (...) и тя се е превърнала от планина в светиня; дълги векове в умовете на нашите бащи и деди Рила се е отъждествявала с манастира, на който е дала името си, както и той ней е дал славата си.”*

Това е началото на великолепия пътепис „Великата рилска пустиня”, в който Вазов разгръща цялото си умение на поет, белетрист и художник, отделяйки подобаващо място на манастира - на неговата черква, кула, библиотека, магерница, костница. На планината и на манастира поетът посвещава 22 стихотворения. Сред тях първо място по поетическа сила заема стихотворението „При Рилския манастир”, в което се преплитат двата модела на емоционално възприемане на природата - като естетическа и национална и като наднационална, божествена същност.

„*Сега съм у дома*” - така започва всяка строфа на стихотворението и това повторение обгръща цялата творба с атмосферата на интимни чувства. Домът е лирическо пространство, символизиращо сърдечната топлина и близост, родствените връзки и душевното спокойствие. Усещането за тази близост и интимен уют се внушава и чрез сравнението в края на първата строфа: *„Природата отвред, кат майка нежна съща, /напява ми песни, любовно ме прегръща.”* Към това усещане се прибавя и чувството за национална гордост от величието на родната природа, олицетворена чрез образите на Еленин връх, Бричебор, Царев връх - грандиозни паметници на Рила, кацнали над светата обител. На тези величествени върхове - емблеми на националния ни дух, поетът посвещава и отделни творби в цикъла „В лоното на Рила”. Лирическият Аз в стихотворението „На Еленин връх”, изкачил се нависоко над облаци и мъгли, е в такова делириумно състояние от досега си с „небесата”, че се чувства като „скандинавски бог”, а в стихотворението „Царев връх” Азът е унесен в стародавни спомени - за „кораво поколение” на бойните полета, за величави царе от далечното ни минало и най-вече за цар Петър, който според легендата е паднал на колене с прострени ръце към Постника (св. Иван Рилски). Тези стихотворения ни позволяват да усетим с по-голяма сила обаянието, което върховете имат за лирическия герой в творбата „При Рилския манастир”, свързвайки се с нашето духовно културно съзнание.

Чувствата на лирическия говорител са богати и многозвучни. Продължавайки да подчертава интимната си близост с рилската природа чрез местоимението „мой” и чрез думи от семантично гнездо, свързано с най-сърдечни чувства (*„мир възделен и драг”, „свещен, отраден мир”*), той обгръща този природен свят с лъчезарен ореол. Това за него е най-съкровен свят, който

обновява духа му - повторението на определението „нов“ сочи неговата чудодейна сила („от нов Живот таласи/ нахлуват в мен, трептя от нови ощущения“). Това е свят, който възвръща творческите сили на поета („сега съм пак поет - / във лоното на таз пустиня горска, свята“). Рилската природа му действа като душевен очистител от „световните злини“, като светилище за нравствен катарзис („усещам се добър, почти невинен веч“), носи му отмора и успокоение след тежките житейски битки, каквито му е поднасяла действителността.

Възраждащите чувства при общуването на лирическият Аз с природата на Рила се дължат не само на неговата емоционална отзивчивост към красотата ѝ и сърдечната връзка с родното, а и на духовния му поглед към божествената ѝ същност. Мисълта за неразчленимото единство на всемира - човек-природа-Бог, слети в едно от творческата сила на Създателя, поражда у поета възвишена радост, усещането, че е част от това единство. Извисените чувства намират художествен израз в сравнението с царствената птица - орела, „надвесен над бездните“. Изграден е удивителен образ с проникновено философско съдържание. Орелът кръжи из висините - лирическо пространство, символизиращо духовната необятност, изпълнен с божественото присъствие, а неговият поглед, „надвесен над бездните“, изразява човешкия стремеж към проникване в тайните на битието.

Представата за образа се разширява и обогатява в метафоричните стихове: „и моят ум фъркат/ блуждае в хаоса, до Господа отива, / на мироздаването в тайните се влива“, изразявайки пантеистичното светоусещане на поета. Стихотворението добива философски характер чрез възприемането на природата на едно по-високо равнище, свързано с чувството у човека за принадлежност към космическата необятност и вечност.

„При Рилския манастир“ е творба, която разкрива и душевната нагласа на Вазов, и характерни негови личностни особености, и поетическата му визия за света - виталност, бурна експресивност, възторженост, темпераментност. Те намират отражение в художествения рисунък на планинския пейзаж. Докато Пенчо Славейков обича спокойните и меки линии, тишината и спокойствието на природата, Вазов се възторгва от нейните величествени и грандиозни форми и динамичен живот:

*Поклон, скали, води! Поклон, ели гигантски!
Вам, бездни, висоти! Вам, гледки великански!*

Глаголите, с които поетът рисува в стихотворението природните гледки, са действени („шумят“, „кипи“, „бучат“, „стърчат“), изграждайки зрителни и слухови представи за динамиката на природата не само със семантиката, но и със звуковата си фактура (алитериращи преградни шумови съгласни).

Рисувайки природата, поетът сам оповестява своя идеал, пред който се прекланя:

*Природата всегда, но буйната природа,
що пълни я живот, шум, песни и свобода,
бе моят идеал величествен и прост.*

В идеала, определен от поета като „величествен и прост“, са синтезирани всички черти и качества, с които той обрисова детайлно природата в творбата си -

жизнена, величествена, динамична - тържество на космическия ред и на Бога. От цялата панорама, обхващаща грандиозни образи, звукове, зрителна динамика и бурни чувства, се излъчва атмосфера на тържественост и апотеозност. Тази атмосфера, която придава на стихотворението одически характер, се поддържа и от стиховата организация на творбата. Стихотворението е секстина - осемстрофична форма, многократно използвана в нашата поезия най-напред от Иван Вазов (стихотворенията - „Родопите“, „Към природата“, „По здрач“, „Майски вид“ и др.), която дава възможност, в съчетание с шестстишните строфи, за изразяване на сложни чувства и за богато напластяване на образи. Една след друга се разгръщат емоционалните изблици на принципа - тема с вариации, които в началото на всяка строфа имат като отправен пункт полустихието „Сега съм у дома“, зареждащ с нови импулси разбиващите се емоции. Така по линията на несекваща възходяща градация се изгражда стихова оркестрация с тържествена тоналност.

Финалът на стихотворението съдържа „завещанието“ на лирическия Аз (което напомня „завещанието“ на Пенчо Славейков в „Псалом на поета“). Той би желал, когато животът му - „синджир теглила“, приключи, да бъде погребан тук - във величествените обятия на Рила, „под горский вечен шум“. Да усеща не тишината на природата, а нейния пулс, динамика, живот. Под „вечно будний взор“ на Еленин връх той ще продължава да участва в „рилский хор“ - в неговата хармония и ритъм.

С това бодро пантеистично чувство завършва стихотворението „При Рилския манастир“ - прекрасен поетически паметник на Вазовата любов, възхищение и преклонение пред святата природа.